

تحلیلی بر مصرف بخش خصوصی در نیمه اول سال ۱۳۸۷

دکتر علی ارشدی *

به منظور بررسی موضوع مذکور از دو جنبه تولید و تقاضای کل می‌توان به بررسی علل کاهش رشد اقتصادی پرداخت. بررسی سمت تولید حاکی از آن است که در نیمه نخست سال ۱۳۸۷ ارزش افزوده در دو بخش کشاورزی و نفت با کاهش قابل توجهی همراه بوده است (نمودار ۲).

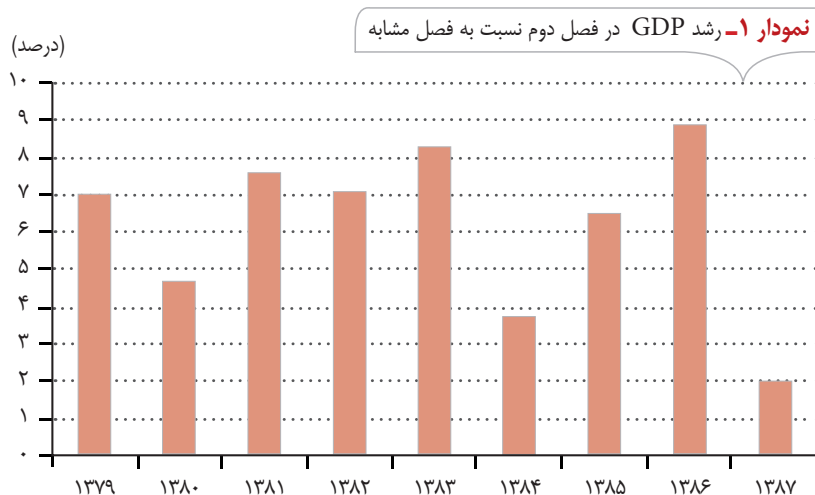
رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی در تابستان ۱۳۸۷ نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱۰/۳۸ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. با در نظر گرفتن وزن این بخش در GDP این کاهش به حدود ۲/۰۲ درصدی در GDP فصلی منجر گردید. درباره بخش نفت نیز یک کاهش ۲/۳ درصدی در رشد ارزش افزوده می‌تواند متناسب با وزن این بخش در GDP سهمی معادل ۰/۱۸ واحد درصد کاهش رشد اقتصادی ایفا نماید.

در ادامه به بررسی سمت هزینه کل یا تقاضای کل می‌پردازیم

مقایسه رشد اقتصادی شش ماه نخست ۱۳۸۷ با ادوار مشابه گذشته حاکی از کاهش قابل توجه این شاخص اقتصادی می‌باشد (نمودار ۱). بر این اساس در مقاله حاضر تحلیلی از کاهش رشد اقتصادی ارائه می‌شود و این مسأله بررسی می‌شود که آیا نشانه‌هایی دال بر قرار گرفتن اقتصاد ایران در شرایط رکودی وجود دارد یا خیر؟

در پاسخ به این سؤال تعدادی از کارشناسان معتقدند که بروز خشکسالی گسترده در بخش کشاورزی که به کاهش ۱۰ درصدی ارزش افزوده این بخش به قیمت ثابت منجر گردید در کنار کاهش سهمیه تولید نفت در ایک^۱ و آشکار شدن آثار رکود جهانی بر اقتصاد داخلی، از علل کاهش رشد اقتصادی در سال ۱۳۸۷ بوده است. در این میان آنچه کمتر مورد توجه قرار گرفته بررسی تحولات سمت تقاضای کل، به‌ویژه هزینه‌های مصرف بخش خصوصی است. در این مقاله این موضوعات نیز بررسی می‌شوند.

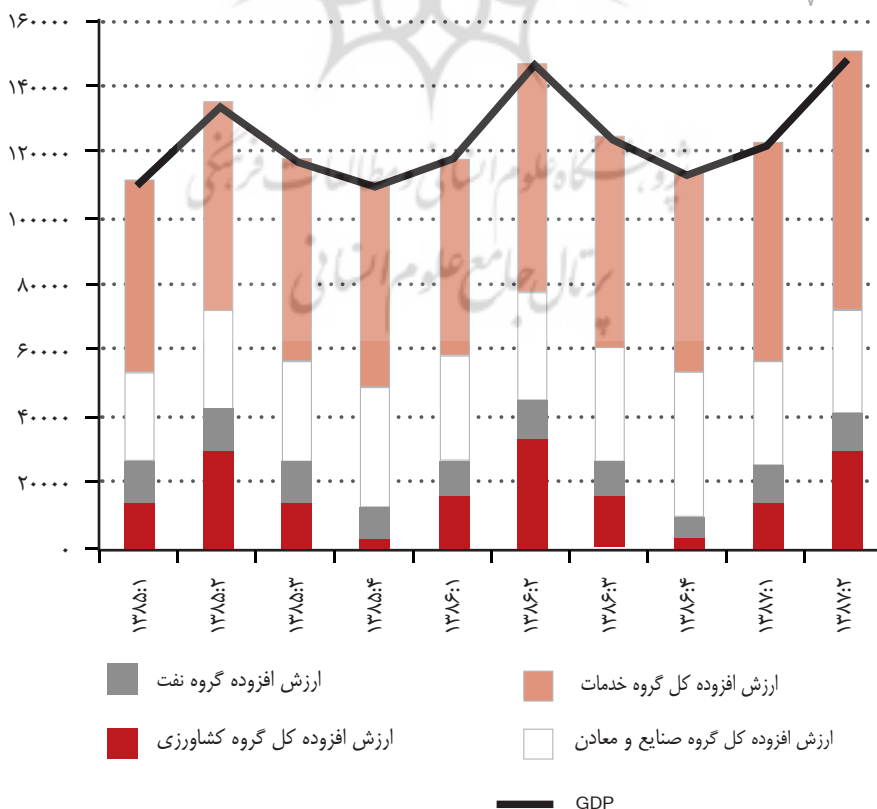
* استادیار گروه مدل‌سازی، پژوهشکده پولی و بانکی.

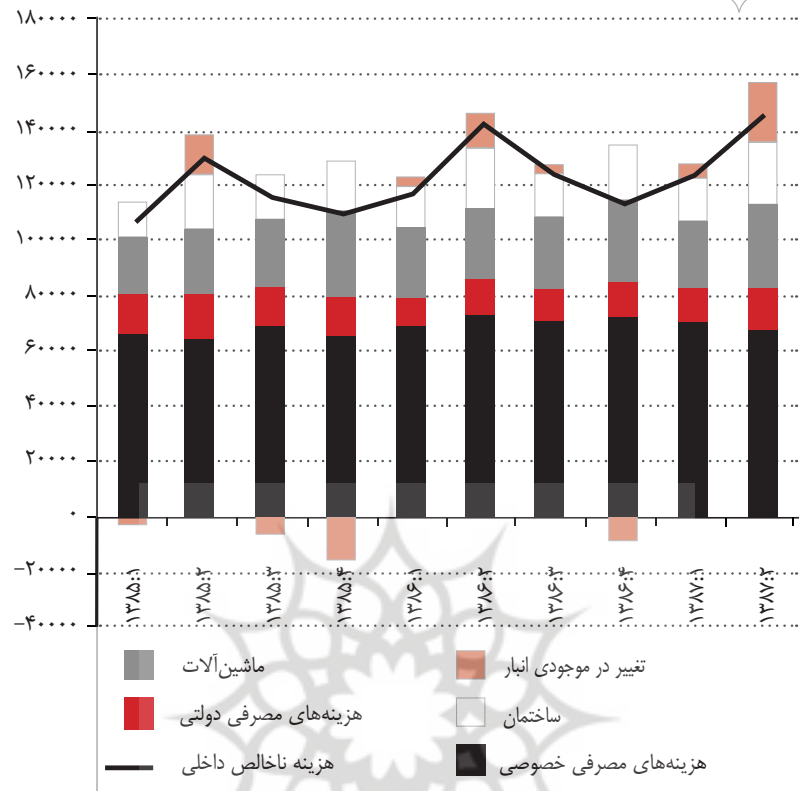
خصوصی در نیمه نخست سال ۱۳۸۷ نشان می‌دهد برای نخستین بار در ۱۷ سال گذشته مصرف بخش خصوصی در فصل دوم سال رشد منفی داشته است (نمودار ۴). رفتار این متغیر به‌گونه‌ای است که معمولاً در فصل اول نرخ رشد منفی ولی در فصل دوم همواره تا پیش از سال ۱۳۸۷ رشد مثبتی را

(نمودار ۳). به‌طور کلی مصرف خصوصی در سمت تقاضای کل دارای بیشترین سهم و در نتیجه تأثیر بر هزینه کل می‌باشد. برای مثال سهم این متغیر در طول دوره (۱۳۶۹/۱-۱۳۸۷/۲) به‌طور متوسط معادل ۵۲/۴ درصد هزینه کل می‌باشد. بررسی آمار فصلی مصرف بخش

نمودار ۲- ارزش افزوده بخش‌های مختلف (میلیارد ریال)

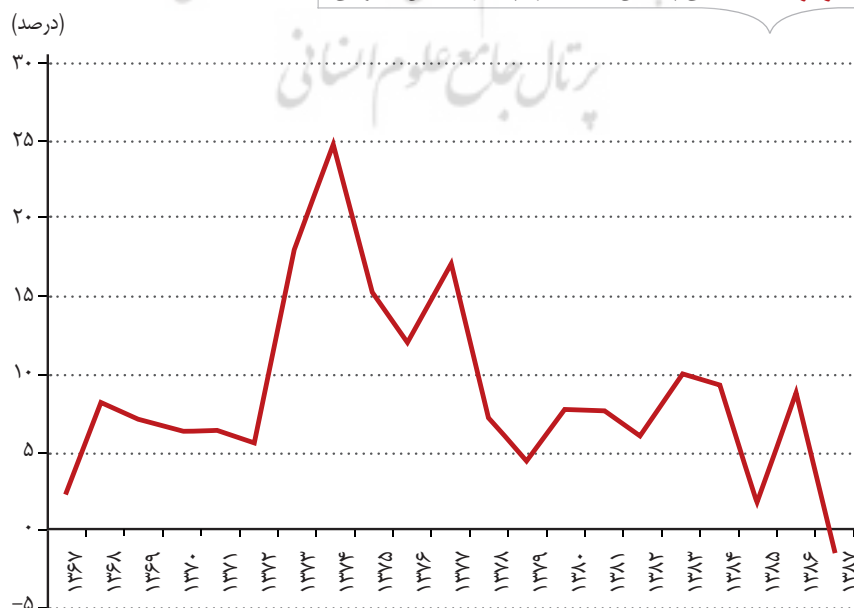
نمودار ۳- اجزای تقاضای کل (میلیارد ریال)

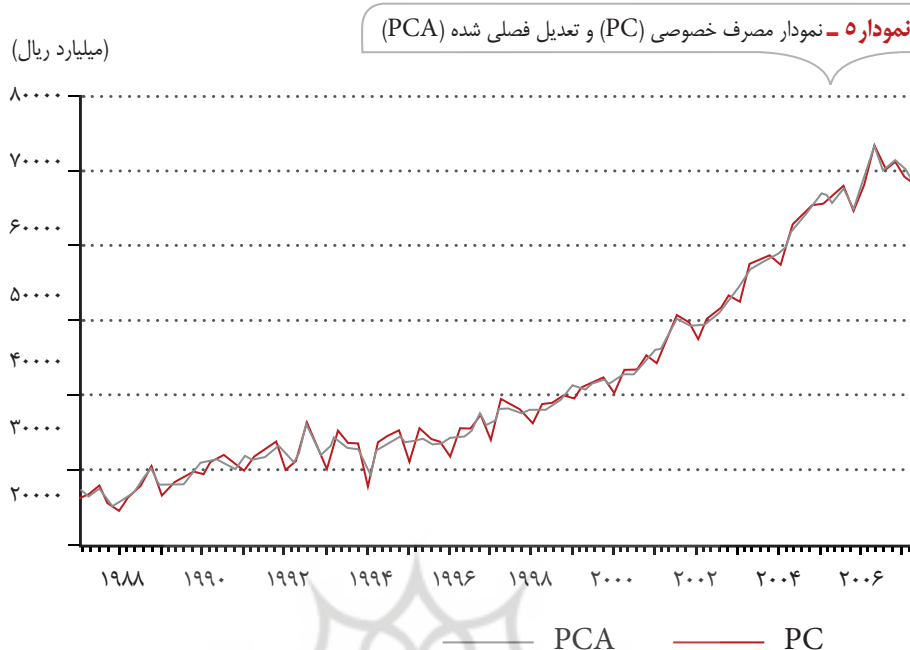

این تغییر رفتار مصرف‌کننده در فصل دوم سال ۱۳۸۷، می‌تواند یکی از علائم بروز رکود در اقتصاد ایران تلقی شود. همچنین به‌منظور حذف نوسانات فصلی از آمار مصرف، پس از تعدیل فصلی ملاحظه

نشان داده است و در دو فصل سوم و چهارم نیز بعضاً رشدهای منفی و مثبت مشاهده می‌گردد^۲ در واقع به نظر می‌رسد فصل تابستان یک فصل طلایی برای مصرف تلقی می‌گردد.

نمودار ۴- رشد فصلی (تابستان نسبت به بهار) مصرف بخش خصوصی

در سال ۱۳۸۷ (۲۵/۴ درصد) اشاره نمود (جدول ۱). در تکمیل فرضیه شکل‌گیری شرایط رکودی در سال ۱۳۸۷ افزایش ۴۶۲ درصدی موجودی انبار نیز به‌خوبی بیانگر تأیید شکل‌گیری رکود می‌باشد.^۲ اکنون اگر به تغییرات متوسط هزینه ناخالص یک خانوار شهری در کنار شاخص قیمتی توجه شود در می‌یابیم که برای سه گروه عمده تغییرات شاخص قیمتی بیش از تغییرات هزینه کل می‌باشد که این موضوع گویای کاهش مقدار واقعی مصرف است (جدول ۲).

از طرف دیگر میزان تغییر در متوسط درآمدهای پولی یک خانوار شهری در سال ۱۳۸۷ نسبت به ۱۳۸۶ با رشدی معادل ۱۵/۷ درصد همراه بوده است که از مقدار رشد هزینه کل نیز کمتر است. به بیان دیگر هرگاه خط بودجه مصرف‌کننده (خانوار) به شکل زیر تعریف شود:

می‌گردد که کاهش روی داده در فصل دوم ۱۳۸۷ در واقع یک جزء پایدار می‌باشد (نمودار ۵). به بیان دیگر پس از انجام تعدیلات فصلی همچنان کاهش مشاهده شده در فصل دوم سال به قوت خود باقی است که این مسأله می‌تواند حاکی از وجود یک نقطه عطف در هزینه مصرف خصوصی باشد.

همچنین به لحاظ اندازه‌گیری تأثیر کاهشی مصرف بخش خصوصی بر هزینه کل می‌توان اشاره نمود که با توجه به بروز کاهشی ۱/۳ درصدی در این متغیر و با در نظر گرفتن وزن فصلی آن در هزینه کل (۴۷/۳ واحد درصد) بایستی انتظار داشت معادل ۰/۶- واحد درصد از رشد فصلی هزینه کل کاسته شود. به هر صورت درباره دلایل کاهش مصرف بخش خصوصی می‌توان به افزایش قابل توجه تورم

جدول ۱. تغییرات شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری

عنوان	میزان تغییر (درصد)
مرداد ۱۳۸۷ به مرداد ۱۳۸۶	۲۷/۶
ماه نخست ۱۳۸۷ به ماه مشابه ۱۳۸۶	۲۵/۹
شاخص خوراکی‌ها در مرداد ۱۳۸۷ به ماه مشابه ۱۳۸۶	۳۴/۵
شاخص مسکن و ... در مرداد ۱۳۸۷ به ماه مشابه ۱۳۸۶	۲۹/۷
شاخص حمل و نقل در مرداد ۱۳۸۷ به ماه مشابه ۱۳۸۶	۱۹/۸

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

جدول ۲. تغییرات هزینه ناخالص یک خانوار شهری و شاخص قیمت (۱۳۸۷ به ۱۳۸۶)

عنوان	تغییرات هزینه ناخالص یک خانوار شهری	تغییرات شاخص قیمت	درصد تغییر در مصرف واقعی
کل	۱۶/۸	۲۵/۴	-۸/۶
خوراک	۱۸/۷	۳۰/۲	-۱۱/۵
مسکن	۲۱/۵	۲۷/۹	-۶/۴
حمل و نقل	۹/۹	۱۷/۶	-۷/۷

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

جدول ۳. سهم از رشد اجزای تقاضای کل

عنوان	رشد فصلی	سهم از مخارج کل (درصد)	سهم از رشد کل (درصد)
مخارج دولتی	۱۰/۰۶	۹	۰/۹
ماشین‌آلات	۲۰/۸	۲۰	۴/۱۶
ساختمان	۴۳/۷	۱۵/۳	۶/۶۸

توضیح این که چه عواملی به بروز این پدیده منجر گردیده است، مسلماً تغییرات درآمد سرانه و نیز شاخص سطح عمومی قیمت‌ها مهم بوده‌اند. به این ترتیب در صورتی که خانوارهای ایرانی به دلایلی مانند کاهش قدرت خرید و یا کاهش میل به مصرف از هزینه مصرفی خود در ادوار آتی (به‌ویژه در بهار و تابستان ۱۳۸۸) کاسته باشند، بایستی انتظار داشت ضمن تداوم رکود، در چرخه‌های بعدی از میزان سرمایه‌گذاری بنگاه‌ها به دلیل انباشت بیش از حد موجودی انبار در ادوار گذشته و نیز بازخوانی علائم رکودی از شرایط بازار کاسته گردد که این امر خود عامل تشدیدکننده رکود خواهد بود.

پی‌نوشت‌ها:

- هرچند در نیمه دوم سال، قیمت‌های نفت کاهش یافت ولی این کاهش تأثیری بر بودجه دولت بر جای نگذاشته است، زیرا بودجه دولت با قیمت بشکه نفت پایین‌تری بسته شده بود.
- این متغیر به لحاظ ایستایی دارای مرتبه ۲ می‌باشد که گویای شدت بی‌ثباتی در این متغیر است.
- هر چند بر اساس نحوه ثبت حساب‌های ملی، افزایش موجودی انبار در سمت هزینه کل، افزایش تولید کل و در نتیجه رشد اقتصادی را نشان می‌دهد ولی همواره این‌گونه نیست. در واقع افزایش موجودی انبار گاه بیانگر عدم توانایی بنگاه‌ها در فروش محصولات خود تلقی شود و می‌تواند بیانگر رکود اقتصادی باشد نه رشد اقتصادی.

$$I_T = \sum_1^n P_i X_i + U_T$$

در این صورت با فرض وجود میانگین صفر برای U (جزء اخلاص تصادفی)، به‌منظور برقراری تعادل در خط بودجه، مصرف‌کننده مجبور است با توجه به ارقام رشد شاخص قیمت (P) و درآمد (I) از میزان مصرف واقعی خود (X) ۹/۷ درصد بکاهد و این رقم در شرایط ثابت با در نظر گرفتن آخرین آمار وزن مصرف خصوصی از هزینه کل (۴۷/۳ درصد) می‌تواند سهمی معادل ۴/۵ درصد کاهش در رشد هزینه کل را به دوش بکشد.

توجه شود که در فصل دوم سال سایر مخارج مصرفی نظیر مخارج مصرفی دولت رشد ۱۰/۴ درصدی داشته است و سایر موارد نظیر ساختمان و ماشین‌آلات نیز به ترتیب رشدهای ۳۸ درصدی و ۲۲ درصدی داشته‌اند (جدول ۳).

نتیجه‌گیری

رشد منفی مصرف بخش خصوصی در نیمه اول سال ۱۳۸۷ می‌تواند یکی از دلایل مهم رکود اقتصادی در این سال باشد. از سوی دیگر